

Les eleccions a Guatemala

POR, la paraula que resumeix els resultats

Pedro Polo i Juan Rodríguez

El dia 7 de novembre de 1999 se celebraren a Guatemala les primeres eleccions "democràtiques" després de la firma dels Acords de Pau que posaren fi a més de 35 anys de conflicte armat.

Convidats al procés electoral per la Procuradoria dels Drets Humans (PDH), hi participàrem com a observadors.

Aquestes línies volen exposar les impressions d'aquest esdeveniment, acceptant d'entrada que es

tracta d'una visió parcial, de les experiències viscudes en aquests dies i del coneixement del país adquirit durant els darrers anys, com a participants i coorganitzadors de projectes de solidaritat a diferents sectors guatemalencs.

Cues davant els col·legis electorals.

Per començar, creim interessant d'exposar algunes dades que facilitin la comprensió del procés que s'ha dut a terme:

- La campanya electoral va tenir un alt grau de conflictivitat; els partits grans (PAN i FRG) feren ús d'un discurs violent, amb acusacions de corrupció i de populisme que desencadenà greus tensions en els actes electorals que se celebraren a llarg de tota la república.

- Els mitjans de comunicació llançaren un missatge bipartidista (PAN - FRG), sense donar cobertura als altres partits, que semblava com si no existissin.

- Les eleccions eren a la vegada presidencials, generals, departamentals, municipals i al parlament centreamericà (PARLACEN).

- Es presentaven uns 16 partits polítics, d'entre els quals només dos (FDNG i ANN) eren de caràcter progressista.

- En les candidatures dels partits de dretes s'hi amagaven militars que volien ésser electes per si se'ls exigien responsabilitats pels crims realitzats durant el conflicte bèl·lic. L'exemple més clar és el de Ríos Montt, que figurava el segon de la llista del FRG, inhabilitat per a president ja que ja ho havia estat abans, gràcies a un cop d'estat.

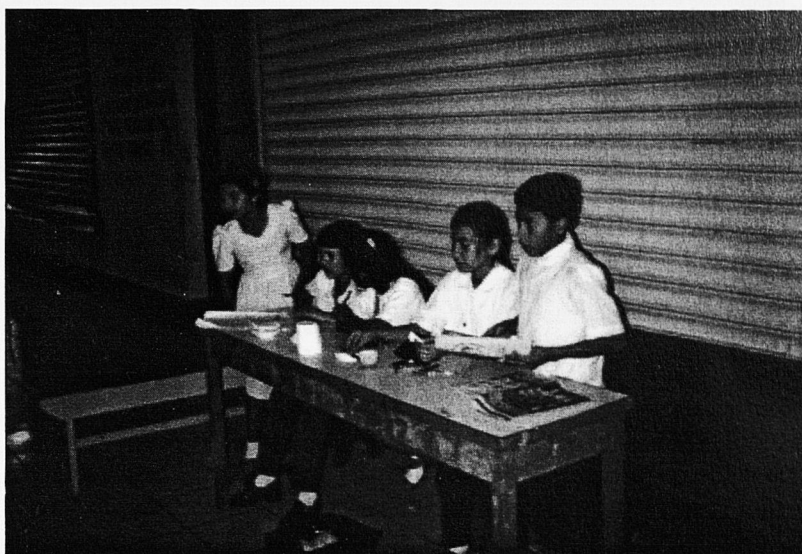
- Guatemala té una població de 12 milions d'habitants dels quals tan sols el 58% està empadronat adequadament. D'aquest petit percentatge, vist des de la nostra perspectiva europea, en va votar el 52%.

Els polítics guatemalencs estaven contents de la participació aconseguida ja que en anteriors consultes populars com la de la Reforma Constitucional celebrada a mitjans del mes de maig va votar un 24%, i en les anteriors eleccions de 1995 la participació fou del 38%.

- L'estructura social i geogràfica comporta que la població, fora de l'àmbit de la capital, visqui molt dispersa.

Els centres electorals estan instal·lats a les capçaleres municipals, cosa que fa que la gent per votar, hagi de realitzar llargs desplaçaments per camins sense asfaltar per poder accedir a les urnes. Aquesta situació fa que els partits amb més recursos econòmics s'encarreguin

- L'estructura caciquil de la vida municipal fa que els candidats a les batlies posin en joc el seu propi patrimoni per aconseguir anar de número u pel partit que sigui i, així, poder ser batles. Aquesta situació fa que utilitzin tots els mitjans possibles (compra de vots, pressions als desarrrelats...) per recuperar el diners invertits, i com a agraïment als seus col·laboradors donar les conseqüents "mordidas" en el període del seu go-

Eleccions infantils. Només serveixen com a orientació per als partits.

del transport, comprant o bé llogant "buses", encara que no els utilitzin, però d'aquesta manera fan compres de vots, repartint aliments o estris per al camp, i, si més no, intimidant la població amb amenaces de tancament de grans finques en què els camperols troben els únics mitjans de subsistència.

- No existeix el vot per correu i s'ha de recordar que més de tres milions de guatemalencs viuen a l'estranger, als USA fonamentalment, com a mà d'obra barata.

- Dins Guatemala existeix molta població desplaçada, ja sigui a causa del conflicte bèl·lic, per raons econòmiques o qualsevol altre factor, cosa que fa que la gent no pugui exercir el dret de vot per no estar censada degudament.

vern: D'aquí sorgeixen les contínues denúncies per obres sense sentit realitzades per les municipalitats, desaparició de fons municipals, paralització de reformes ...

- Els centres electorals, segons la legislació, estan sota la jurisdicció del Tribunal Suprem Electoral, però realment són els interventors dels partits polítics els que, situats davant les mateixes meses de votació, agafen actituds sospitoses de control sobre els votants a base d'intimidacions.

- Quan es realitza l'acte de la votació es marca un segell a la cèl·lula d'identificació del votant, és a dir, queda constància que s'ha votat, cosa que es aprofitada pels grans propietaris de finques que obliguen a anar a votar i manipulen la decisió.

Vàrem poder observar molta de gent amb la "chuleta" del partit al que havia de votar, influenciats en gran mesura per les

eleccions i el mateix dia es prohibeix la venda d'alcohol i es declara la llei seca nacional.

- L'acte de votar per part dels electors és molt complicat. S'ha de presentar a les meses tant le cèl·lula d'identificació, com el certificat d'empadronament i de registre electoral. Tot això fa que la participació sigui baixa i impedeixi a molta de gent sense preparació reunir tots els requisits.

Va ser dur comprendre que en els departaments on més massacres hi havia hagut per part de l'exèrcit, els resultats fossin favorables al partit controlat pel genocida Ríos Montt. Al final, descobrírem la clau per entendre-ho tot, la paraula: POR

esglésies evangèliques que prengueren partit clarament pel FRG, des del primer moment.

- Com es sabut, a Guatemala existeix un alt grau d'analfabetisme, cosa que dificulta la lectura de les paperetes i fa que els votants siguin fàcilment manipulats.

- Donat l'alt nivell d'alcoholisme en el país, el dia anterior a les

- Les comunitats formades a partir dels acords de pau, igual que les de desmobilitzats de la guerrilla, els desplaçats interns, els retornats de Mèxic i les Comunitats de Pobles en Resistència (CPR) viuen en finques comprades amb crèdits al govern, molt allunyats dels municipis, cosa que els dificulta la participació en les votacions.

- Els observadors d'altres organitzacions internacionals: OEA (Organització d'Estats Americans) o MINUGUA (Missió de les Nacions Unides per a Guatemala), realitzaren funcions de control en les zones de la capital i de les capçaleres departamentals, i deixaven fora de l'àmbit de control les zones més complicades com són les rurals, on, com és lògic, es cometien més irregularitats en el procés electoral. (La majoria dels observadors no eren voluntaris sinó remunerats per les agències).

- La lentitud del procés de votació fa que si l'assistència a les meses és àmplia al final de la jornada quedi molta gent sense

Mesa de votació.

Cues davant els col·legis electorals.

poder votar, ja que els col·legis electorals es tanquen a les sis de l'horabaixa, encara que molta de gent hagi realitzat de manera estoica llargues cues, cosa que ens fa admirar el desig de participació i el sentit cívic de la majoria del poble guatemalenc.

sobre, introduir-lo a la ranura del color corresponent, que, per cert, solen ésser molt semblants i creen confusió. Perquè es votava a cinc eleccions, el "cacao" era enorme fins i tot pels més formats i preparats dels participants.

properes eleccions han de canviar de sigles.

Aquestes són tan sols algunes de les particularitats que poguérem observar. I nosaltres érem allà intentant exercir la funció d'observadors amb els companys de la PDH.

- Una curiositat remarcable és que les persones que es presenten per a batles es col·loquen a l'entrada dels col·legis electorals tot cercant al llarg de la jornada el darrer vot o el seu intent de compra de darrera hora.

- El recompte de vots es fa etern, no només per la quantitat d'eleccions que es celebren en el mateix dia, sinó perquè és necessari marcar amb "papeleta no usada" cada una de les paperetes que no s'han utilitzat i al final han de quadrar (tantes paperetes lliurades a les meses, tantes voten i tantes no usades).

- S'entrega una papereta gegant on es troben tots els partits que es presenten, l'elector ha de marcar amb una creu la seva decisió, posar-la dins d'un

El transport va ser clau a l'hora dels resultats.

- Els partits o agrupacions electorals que no obtinguin un mínim del 5% dels vots en les eleccions generals, estan obligats a desaparèixer com a formació política, i de cara a les

La Procuradoria dels Drets Humans és la institució més respectada a Guatemala per la seva actitud democràtica en tot el procés de tornada a una vida lluny del conflicte armat. Tal situació va

facilitar les funcions que ens varen ser adscrites; totes les nostres apreciacions eren tingudes en compte i le queixes o situacions irregulars ens eren comuni-

a distribuir-nos en grups per realitzar la tasca.

Vint voluntaris de la PDH es situaren a cada un dels municipis de

cions al càrrec de batle mobilitzava grups d'incontrolats que intentaven la presa dels centres de recompte o la cremada de les urnes, no acceptant els resultats que s'obtenien, ja que estava en joc el seu patrimoni personal invertit en la campanya. Situacions com aquestes feren que Pere Polo passàs per moments complicats en intentar evitar una presa municipal, i que a mi, per circumstàncies paregudes em retinguessin a la seu d'un partit durant més de dues hores. La veritat és que l'actitud del responsable de la PDH, Julio Roca va evitar que la cosa es complicàs encara més.

El govern de PAN tan sols s'ha dedicat a cercar una imatge internacional d'aparença democràtica per tal de seguir rebent fondos del FM

cadés immediatament, esperant que les seves denúncies fossin recollides en els nostres informes.

Cap comunitat volia que ens n'arribéssim dels col·legis electorals; si nosaltres hi érem, ells se sentien protegits: Però nosaltres el que havíem de fer era desplaçar-nos per la majoria dels municipis del departament.

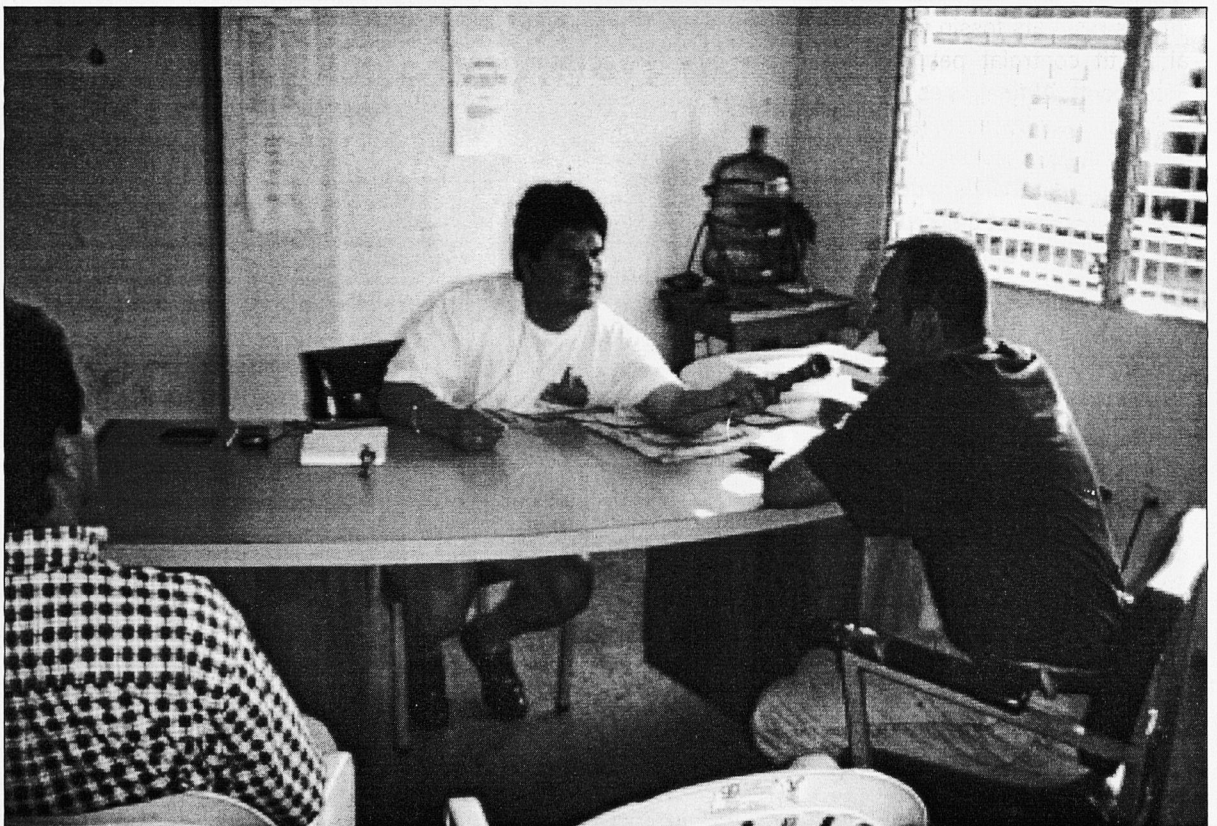
En els dies previs ens varen explicar totes les característiques del procés electoral, i el 7 de novembre, a les 7 del matí començarem

què consta el Departament de Suchitepeque, a altres ens col·locaren com a observadors volants. Ens desplaçàvem contínuament en furgonetes, amb la idea que per tenir acreditació internacional poguéssim donar un millor suport als companys.

L'obertura dels centres electorals i el desenvolupament de les votacions pel matí fou tranquil. Els primers incidents es produïren en tancar els col·legis electorals i quan es va començar el recompte dels resultats municipals. Allà, el candidat que es veia sense op-

El recompte no s'acabà fins entrada la matinada, amb els resultats nacionals publicats.

El guanyador de les presidencials fou Álvaro Portillo del FRG (partit de l'ex general Ríos Montt), amb el 47% sobre un 30% per a Óscar Berger, del PAN (partit de l'oligarquia econòmica), i un 12% del partit d'esquerres, ANN, amb Alvaro Colón.

Entrevista a Radio Campesina, abans de les eleccions. (Guatemala).

Com que, segons la legislació vigent, la victòria no fou per majoria absoluta, per elegir el president es va celebrar posteriorment una segona volta entre les dues formacions que quedaren en primer lloc: FRG i PAN. El guanyador va ser el FRG.

En les municipals també la majoria de batlies foren del FRG, destacant que "Comités Cívicos Municipales", de tendència independent, propers als moviments populars indígenes, aconseguís una forta presència en zones anteriorment afectades pel conflicte bèl·lic.

En la resta de les eleccions, Departamentals i PARLACEN, els resultats foren similars.

Enrera quedava la feina feta, i de tornada, una gran quantitat d'anècdotes i d'anàlisis sobre els resultats. Va ser difícil per a nosaltres entendre que els guanyadors de les eleccions fossin majoritàriament els mateixos assassins del conflicte bèl·lic. Va ser dur comprendre que en els departaments on més massacres hi havia hagut per part de l'exèrcit, els resultats fossin favorables al partit controlat pel genocida Ríos Montt. Al final, descobrirem la clau per entendre-ho tot, la paraula: POR.

Les poblacions afectades pel conflicte varen veure que durant els darrers quatre anys res no s'havia resolt. Els patrullers civils que cometeren els assassinats seguien pul·lulant lliurement pels seus pobles; els militars que intervingueren en les matances, seguien en les seves casernes; els usurpadors de terres no havien estat desallotjats. El govern de PAN tan sols s'ha dedicat a cercar una imatge internacional d'aparença democràtica per tal de seguir rebent fondos del FMI i així atendre les necessitats creditícies de la classe empresarial.

El PAN havia navegat entre la corrupció i els interessos privats,

i la situació de la gent seguia igual, amb alts tipus d'interès (18%), amb una taxa d'atur que s'acosta al 60%, amb una pobresa extrema que abraça el 65% de la població, amb un nivell d'analfabetisme del 54%; greu insegu-

Voldríem tancar aquest article recordant tots els voluntaris de la PDH de Suchitepeque amb els quals compartírem el procés electoral; els seus noms resten en l'anonimat d'un dia amb totes les hores plenes d'històries i expe-

Dóna la sensació com si en un país no desenvolupat es pogués acceptar qualsevol cosa sempre que se'n pugui treure profit econòmic amb les desigualtats

retat ciutadana amb assassinats i segrests diaris, privatització de la seguretat social i de la telefonia, començament de la privatització de l'ensenyança i d'altres serveis públics. Tampoc no havia dut a terme cap acció per aclarir els milers d'assassinats.

Una votació en aquestes circumstàncies i davant l'amenaça de més violència si el FRG no guanyava les eleccions, fa un poc més entenedor el resultat i la POR existent. Els nostres paràmetres europeus sovint no serveixen per ser aplicats a una realitat tan diferent a la nostra com és la centreamericana, i en concret la de Guatemala.

POR és la paraula que resumeix els resultats. Si els analistes, les agències internacionals, els ambaixadors, els polítics i els periodistes que han certificat una jornada electoral democràtica oblidem aquest sentiment que regna entre la població guatemalenca, s'equivoquen en les seves conclusions. Dóna la sensació com si en un país no desenvolupat es pogués acceptar qualsevol cosa sempre que se'n pugui treure profit econòmic amb les desigualtats en la relació real d'intercanvi del comerç internacional que els països desenvolupats hem imposat en aquest terreny de joc que anomenem globalització.

riències. Comprovar que hi ha persones que anteposen el seu esperit democràtic i de respecte als drets humans en les dures situacions en què viuen, ajuda a seguir creient encara en l'ésser humà.

A tots ells, moltes gràcies i fins sempre. □